

EXPOSICIÓ DEL CENTENARI

Al·locució inaugural

És un privilegi i un honor adreçar-me a tots vostès en l'acte inaugural de la gran Exposició que celebra els cent anys d'existència de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquesta Exposició és una de les fites principals del llarg any de celebracions que s'inaugurà al Palau de la Música l'octubre de 2006.

En nom de l'Institut, de tots els seus membres, dels socis de les seves nombroses societats filials i dels treballadors de la casa, vull agrair a totes les autoritats, patrocinadors i entitats de la societat civil l'ajut que ens han donat per a la creació d'aquesta Exposició i per a molts altres actes del Centenari. La nostra gratitud és molt pregona. Més endavant, el vicepresident Antoni Riera, que presideix la Comissió Executiva del Centenari, farà esment específic dels noms dels nostres patrocinadors.

L'Institut d'Estudis Catalans, acadèmia de les ciències i les humanitats, fou fundat fa cent anys, pel juny de 1907. Fou creat per al conreu científic, al més alt nivell, de la cultura i el coneixement dins la comunitat nacional catalana. L'inspirava una voluntat de participació cívica de la classe intel·lectual del nostre país en el progrés de tothom. Els catalans hem estat de sort amb la instauració d'aquesta institució. En la major part dels països, la lògica nacionalista imposà la creació d'acadèmies, biblioteques, universitats, museus, laboratoris i tantes altres institucions. En el nostre cas, on la dimensió estatal pròpia ens mancava, el necessari procés d'institucionalització fou endegat, amb excepcional encert, per Enric Prat de la Riba, amb el suport d'un estol tan migrat com potent alhora de savis patriotes modernitzadors.

L'Exposició que avui obrim vol posar a l'abast de la ciutadania el passat i el present de l'Institut, però també la seva projecció vers l'esdevenidor, com a institució cabdal

de la civilització catalana, en l'època moderna i contemporània d'aquesta.

Conflüen en la fundació de l'Institut diversos corrents. D'antuvi, una voluntat ferma de crear amb eficàcia i racionalitat les institucions absents de l'esfera pública nacional. En condicions d'alta precarietat administrativa —Prat de la Riba arribava tot just a la Presidència de la Diputació Provincial barcelonina—, hom passava del catalanisme nostàlgic a la reivindicació d'eines institucionals que estiguessin a l'altura del fort desenvolupament industrial del nostre país. A l'altura també de la seva recuperada fe en ell mateix, des d'una forta societat civil, com a país capaç d'incorporar-se al capdavant de la revolució econòmica i urbana que era pròpia d'unes poques altres societats europees.

L'empenta modernitzadora catalana d'aquell temps volia transformar el país perquè Catalunya fos, encara més, ella mateixa. Els catalans responien així a la seva característica *tradició de modernitat*. En efecte, a casa nostra no hi ha una disjuntiva entre tradició i modernitat, sinó més aviat un anhel tradicional de modernització. La modernitat constitueix la tradició més característica del poble català. Aquesta Exposició n'és la prova eloqüent.

L'Institut fou l'invent i la solució per a una nació endèmicament precària pel que fa a l'educació superior i a la producció regular de coneixement científic, amb escassíssims recursos. La migradesa de les institucions universitàries i de recerca científica a Catalunya era tan extrema aleshores que el modest Institut inicial pogué, de bell antuvi, acomplir amb esclat les tasques encomanades, amb recursos limitadíssims. L'Institut naixia, doncs, enfortit per la ideologia racionalista, europeista i «mediterrània» del Noucentisme.

L'Institut d'Estudis Catalans s'encomanà d'un impacient desig d'enriquir el país amb les institucions imprescindibles, que no hi eren, com ara una biblioteca nacional, un servei de preservació i protecció del nostre massiu patrimoni arqueològic i històric, i diversos serveis i laboratoris escandalosament inexistents. Els seus fundadors sentiren també, amb urgència, la necessitat de la tasca punyent de codificar, normativitzar i preservar la llengua

catalana. Tots aquests objectius foren entesos com un sol feix de feines a accomplir. L'Exposició dóna fe de tots ells, fil per randa.

També dóna fe de moltes de les aportacions d'alta cultura i ciència que ha fet l'Institut durant els seu segle d'existència. El servei meteorològic, els estudis de fauna i flora, la recerca arqueològica, els estudis de patologies com ara el paludisme, la recerca geològica, la lingüística, entre altres. Comprovareu que l'Institut entenia i entén avui la seva missió com a servei al país al més alt nivell del coneixement, la ciència i la cultura.

El traspàs a la nació de les seves creacions institucionals, una rere l'altra, ha estat part essencial de la tasca de l'Institut. Heus ací una missió històrica que no s'ha clos mai, sobretot si recordem que algunes creacions molt recents encaixen prou dins d'aquesta tradició. Nogensmenys, la notable expansió universitària i científica que han experimentat Catalunya i tots els Països Catalans durant els darrers decennis han canviat radicalment la situació. Si fem abstracció dels molts anys de persecució anticatalana —sota les dues dictadures, la del general Primo de Rivera i la més dura i llarga del general Franco—, on la mera supervivència de l'acadèmia com a tal era, tota sola, el servei més gran que hom podia retre a la nació, hem d'entendre que la política original d'omplir buits esgarrafosos ja no és la mateixa

El fort desenvolupament actual del món universitari català i l'expansió de la recerca científica en tots els camps podria haver significat una pèrdua greu de la seva tasca tradicional supletòria i compensatòria. Llevat, naturalment, de la seva funció oficial com a acadèmia de la llengua, que deté l'Institut en conjunt, tot i que les tasques més professionalitzades recaiguin en la Secció Filològica. L'aparició, enguany, de la nova edició revisada i ampliada del diccionari normatiu de l'Institut és l'exemple més conegut per la ciutadania.

L'acadèmia catalana ha estat sempre força conscient del pas enrere que representaria per a l'alta cultura i ciència del país que l'Institut d'Estudis Catalans esdevingués una corporació dedicada només als aspectes més convivencials d'una *société savante*, amable lloc d'encontre dels savis del

país. Les seves tasques i obligacions no li ho permeten, però. La seva visió pròpia, avui, en el moment del seu primer centenari, és la de ser, ans que res, una acadèmia activa, que no accepta que la seva funció consisteixi únicament a ser un àmbit de trobada i aixopluc moral dels seus membres.

L'Institut d'Estudis Catalans avui es legitima per l'arrelament cultural, científic i social als països de cultura, llengua i civilització catalanes. Les seves molt nombroses societats filials apleguen avui la xifra prou eloqüent de més de 8.600 membres, que conreen les més diverses disciplines —des de la matemàtica fins als estudis hebraics, des de la literatura fins a la filosofia, des de la biologia i la història natural fins a l'economia política i la sociologia— amb un conjunt molt ampli de publicacions en llengua catalana i, en alguns casos prou significatius, en la *lingua franca* del nostre temps, l'anglès. L'Institut, forma, en conjunt, una «acadèmia d'acadèmies», on cadascuna de les cinc seccions, unides en una sola casa del coneixement, responen a l'ordre compartit de l'arbre de la ciència a casa nostra.

Els debats públics sobre les qüestions pròpies de les ciències i les humanitats contemporànies, l'execució de molt diversos programes de recerca —sovint internacionals—, la incorporació activa de l'Institut a la transmissió i l'emmagatzematge de continguts científics digitalitzats i a l'abast de la comunitat científica, amb un accés de la ciutadania a la seva feina a través de la Xarxa, garanteixen l'entrada de la nostra acadèmia nacional al segle XXI amb la dignitat que cal esperar d'una acadèmia capdavantera i moderna. La seva vocació de responsabilitat pública és ben palesa en els llibres blancs que publica l'Institut sobre temes crucials per al país, de vegades a petició governamental, d'altres a iniciativa pròpia.

La contínua producció de treballs i revistes científiques en tots els camps, sovint en estreta col·laboració amb universitats i centres de recerca continua creixent. L'aparició dels volums de la *Història de la ciència als Països Catalans*, en col·laboració amb la Universitat de València, o de la recent obra pluridisciplinària sobre sismologia i terratrèmols a Catalunya, el mateix *Diccionari de la llengua catalana* tot just esmentat, palesen aquesta activitat actual.

Apareixen així obres de referència rigoroses i originals que són sovint d'una utilitat immediata evident.

Els resultats d'esforços com aquests constitueixen materials de referència molt considerables. Són expressions indiscutibles de la vitalitat i l'empenta de la nostra acadèmia nacional. És per això que, com veureu, l'esdevenidor de l'Institut i la seva futura funció en el terreny de la ciència i les humanitats són ben presents a l'Exposició que inaugurem.

La producció científica de l'Institut, així com la funció viva com a lloc de trobada de tots camps del coneixement i del saber, com a fòrum permanent d'anàlisi i debats humanístics i científics, són la prova fefaent del molt que l'acadèmia representa avui per a la nació i la cultura a la qual serveix.

Tot això permet a l'Institut guaitar un passat, del qual aquesta Exposició n'és la crònica, sense cap excés de nostàlgia. Els temps fundacionals i passats de glòria —que inclouen períodes de supervivència gairebé heroica— són un esperó constant perquè avui continuem emulant la feina feta amb un esforç digne de la nació catalana i del seu anhel tradicional d'universalisme i fraternitat. El nostre capteniment com a catalans del segle XXI, amb una tasca engrescadora però prou difícil al davant, obliga i esperona l'Institut d'Estudis Catalans a continuar la feina del passat amb les exigències morals del present.

El vicepresident Antoni Riera, com a president de la Comissió del Centenari prendrà la paraula per a expressar el nostre agraïment i per a presentar-vos amb més gran detall l'Exposició del Centenari.

Salvador Giner
President
Institut d'Estudis Catalans